

Так, довгий час при дворі *В.-К.К. кн. Острозького* перебував вільнодумець-аріанин Мотовило, який писав тут полемічні твори проти римсько-католицької церкви. Саме йому в 1577 *В.-К.К. кн. Острозький* доручає написати відповідь на памфлет єзуїта *П.Скарги* “Про єдність церкви божої”. Не дивлячись на критику кн. Андрія *Курбського*, який звинувачував князя у симпатіях до протестантів, *В.-К.К. кн. Острозький* продовжував користуватися послугами реформаторів, зокрема їх полемічними творами. Знаменита праця “*Апокрисис*” *Х.Філалета (М.Броневський)*, видана на захист православного Брестського собору 1596, була написана за дорученням *В.-К.К. кн. Острозького*, за що він і подарував автору одне зі своїх помість на Волині (Вільськ). В роді кн. Острозьких помічається, що останні його члени по чоловічій і жіночій лінії були різного віросповідання. Дружина самого *В.-К.К. кн. Острозького* - Софія Гарнавська була католичкою. Учителем його дітей був Натаніель Євстахій, який займав прокатолицькі позиції. Старша дочка кн. - Катерина - вийшла заміж за протестанта Миколу Радзивіла, молодша - Єлизавета - за аріанина Яна Кішку. Дружини синів - *Януша* та *Олександра* - були полячками, внучка кн. - *Анна-Алоїза* - стала палкою католичкою. Щодо самого кн., то немає жодних фактів протистояння ні одній із християнських конфесій. Для підтримання зв'язків з Ватиканом *В.-К.К. кн. Острозький* писав до папи листи, в яких висловлював бажання підтримати унію (з врахуванням певних вимог). З іншої сторони, князь прихильно ставився до соцініан, а православні називали його “світилом” православ'я. Визнаючи занепад православної церкви, *В.-К.К. кн. Острозький* готовий був

співпрацювати і з католиками, і з протестантами. Таким чином, Острог, попри всю складність і напруженість конфесійного життя, слугував своєрідним зразком толерантності і виваженості у релігійних стосунках завдяки високій духовності діячів осередку. Зрештою, це привело до видання першої повної *Біблії (1580-1581)* церковнослов'янською мовою - найважливішого морально-етичного еталону, даного Богом людині.

Лит.: Батюшков П.Н. Волинь. Исторические судьбы Юго-Западного края.-СПб., 1888.- С. 115-130, 138-142; Быков Н.П. Князя Острожские и Волинь /Введение в историческую записку “Пятидесятилетие Острожского Св. Кирилло-Мефодиевского Братства.- Петроград, 1915.- С. 14-18; Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні // Духовна Україна: Зб. творів.- С. 51-72; Грушевський. Культ.-нац. рух.- С. 178-187; Девятистолетие православия на Волини (992-1892 г.).- Житомир, 1892.- С. 379-381; Ильинский. Юго-западное русское общество и его умственное и религиозно-нравственное состояние в к. XVI и первой пол. XVII в. (в период брестской унии) // ВЕВ.- 1891.- № 27.- С. 815-823; Кардашевич П. Очерк истории православной церкви на Волини.- СПб, 1855.- С. 116; Левитский К. Константин Константинович князь Острожский - доблестный защитник православия и охранитель интересов православной церкви // ВЕВ.- 1908.- № 8.- С. 160; № 9.- С. 183; Лукьянович П. К вопросу об Острожской школе (XVI в.) // ВЕВ.- 1881.- № 25.- С. 824; - № 26.- С. 852, 864; Мицько... Острозька... академія...- С. 20, 30, 39; Огієнко І. Українська церква. Нариси з історії Української православної церкви: В 2-х т.- К., 1993.- С. 108, 109, 120, 140, 141; Полек В.Т. Історія української літератури Х-XVII століть.- К., 1994.- С. 72, 79, 80; Рафальський Л. Свято-Троїцький храм, бывший в г. Остроге, на Волине // ВЕВ.- 1883.- № 24.- С. 703; Теодорович.- Т. 2.- С. 642-644, 661-669; Українська культура: Лекції за ред. Д. Антоновича / Упор. С.В. Ульяновська.- К., 1993.- С. 205; Харишин М.В. Історія підпорядкування Української Православної Церкви Московському патріархату.- К., 1995.- С. 14; Четьркин Ф. Деятельность князя Константина Константиновича Острожского в пользу православия в Юго-Западной Руси // ВЕВ.- 1872.- № 9.- С. 317.

Реформація та Острог

у реєстрі протестантських (євангельських) громад, укладеному *М.С.Грушевським*, вказано на наявність унітарської (очевидно, антитринітарської) громади в Острозі, згадуваної під 1617-1618. З інших маєтків *В.-К.К. кн. Острозького* значна унітарська громада, закладена нібито під протекторатом самого кн., існувала в Старокостянтинові; в 1617 вона налічувала 100

членів. Таким чином, у маєтках кн. Острозьких кількість протестантських общин була невеликою. На думку М.В. Дмитрієва, у 70-х рр. XVI ст. центром реформаційної агітації міг бути й Острог. У той же час неподалік від володінь кн. Острозьких на Волині, в тому числі неподалік від Острога, розташувалися маєтки прихильників різних реформаційних напрямків, у яких існували і громади. Це - Гоща, Шпанів, Бабин, Берестечко, Дорогостаї та ін. Незначне число громад та невелика кількість членів у них дало

